

Marja Engman

Lolo Krusius-Ahrenberg – Forskare i nationalism, liberalism och Finlands riksdag

Helena Charlotte Johanna Lolo Krusius föddes den 21 juni 1909 i Marburg an der Lahn i Tyskland. Fadern var ögonläkare, medicine doktor Franz Florian Krusius och modern Constance Emilie von Bomhard. Modern kom från en gammal juristsläkt. Familjen flyttade till Vasa, där Lolo 1926 blev student från svenskspråkiga Vasa samskola. Av familjens övriga barn kan nämnas Franz-Eduard som var tre år yngre än sin syster. Han utbildade sig till läkare och blev professor i klinisk kemi vid Helsingfors universitet. Lolos intresse för historia väcktes av tidens dramatiska händelser. Utöver historia var hon också intresserad av musik och matematik.¹

Lolo Krusius började studera vid Helsingfors universitet med Finlands och Skandinavien historia som sitt huvudämne. Filosofi och nationalekonomi var hennes övriga ämnen. Hon deltog i Gunnar Suolahtis seminarier. Enligt hennes egna ord kände hon att freden i Versailles var som "ett blödande sår". Hon studerade ett år som utbytesstipendiat i Frankfurt am Main och arbetade därefter åren 1929-31 vid det tyska universitetets central för akademiska utbyten. Hon avlade filosofie kandidatexamen år 1932 och disputerade 1934 vid Helsingfors universitet på sin avhandling *Der Durchbruch des Nationalismus und Liberalismus im politischen Leben Finnlands 1856-1863*.

Lolo Krusius-Ahrenberg vistades alltså flera år i Frankfurt am Main vid decennieskiftet 1920-30, dels som stipendiat och dels som anställd vid universitetets central för studentutbyten. I en intervju år 1981 betonade hon att åren i Frankfurt hade en stor betydelse för hennes utveckling.² Hon berättade också att hon på sina

resor i USA hade träffat bland andra religionsfilosofen Paul Tillich, historieforskaren Ernst Kantorowich och kunskapsteoretikern Kurt Rietzler vilka hon hade blivit bekant med redan under åren i Tyskland. Lite okynligt påpekade hon att också Herbert Marcuse, som blev berömd på 1960-talet, också verkade i Frankfurt på 1920-talet och blev berömd bara tack vare att han levde så länge.

Lolo Krusius var en av de få tidiga lärda kvinnor som bildade familj. Hon gifte sig år 1931 med filosofie magister, senare Portugals konsul Jarl Ahrenberg. Familjens son Jörn-Henrik föddes 1935. Jarl Ahrenberg hade liksom sin hustru studerat historia och skulle gärna ha gett sig in på forskarbanan, men familjeföretaget krävde att han istället valde en karriär som affärsman. Lolo Krusius-Ahrenberg var anställd inom bolaget G A. Ahrenberg 1931-45 och fungerade som bolagets bokförare 1937-45. Åren 1942-45 var hon extraordinarie lärare i tyska vid Svenska Handelshögskolan. Hon var ordinarie lärare i statslära vid Svenska Medborgarskolan (senare Svenska social- och kommunalhögskolan) mellan åren 1945 och 1960, och docent i statslära vid Svenska Handelshögskolan från 1946. Som docent var hon också tf professor i historia och statslära 1946-48. Till denna professorstjänst utnämndes hon 1948 och gick i pension i slutet av år 1973.

Lolo Krusius-Ahrenberg utnämndes till docent i Finlands och Skandinavien historia vid Helsingfors universitet år 1945. Hon skötte universitetets svenskspråkiga professur i statslära först på deltid, sedan tillfälligt åren 1949-52. Hon ansökte inte om professuren, utan ville återvända till Handelshögskolan. Hon beviljades avsked från sin docentur på egen begäran år 1954. Lolo Krusius-Ahrenberg promoverades till hedersdoktor vid universitetets statsvetenskapliga fakultet år 1981. Hon dog den 13 juli 2003 i Helsingfors vid en ålder av 94 år.

Lolo Krusius-Ahrenberg blev professor i historia och statslära vid Svenska Handelshögskolan 1948. Tjänstens läroområde ändrades först till professur i statskunskap och historia och i början av 1970-talet slutligen till professur i

ekonomisk politologi. Från år 1954 var Lolo Krusius-Ahrenberg medlem i kommittén som hade i uppgift att skriva Finlands riksdags historia. Hon avslutade sin egen del efter pensioneringen, och volymen fick ett positivt mottagande. I och med detta arbete hade hon återgått till det ämne som hon hade forskat i redan för sin doktorsavhandling i början av 1930-talet. Jag behandlar här Lolo Krusius-Ahrenbergs historiska produktion och berör alltså inte alls hennes omfattande publikationer inom ekonomisk politologi. Eftersom också den historiska produktionen är stor, är jag tvungen att fokusera på några utvalda verk.

Nationalismens, liberalismens och statsförfattningens historia

Lolo Krusius-Ahrenbergs doktorsavhandling utkom i Finska Vetenskaps societetens Annales-serie.³ Avhandlingens förhandsgranskare var hennes handledare, professorn i Finlands och Skandinaviens historia A. R. Cederberg och docent Bruno Lesch. Cederberg fungerade också som opponent och skrev en recension av boken.⁴ Avhandlingen behandlade nationalismens och liberalismens uppkomst i Finland under åren 1856-63. Utvecklingen i Finland, särskilt i förhållande till Ryssland, betraktas mot bakgrund av skeendena på en omfattande allmäneuropeisk arena. Bokens första del behandlar reformpolitiken i Finland under åren 1856-60 och den andra delen förberedelserna för lantdagen 1863-64. Utöver spridningen av nationalismens och liberalismens idéer förklarar boken tidens administrativa förändringar och politiska ställningstaganden. Den grundläggande utgångspunkten var att förhållandena i Finland hade ändrats så mycket sedan år 1809, att utvecklingen som ledde till år 1863 inte enbart kunde utgöra en direkt fortsättning på tidigare händelser.

Enligt Cederberg hade författaren lyckats väl med att hantera det enorma materialet. Av det material som användes var kanske det mest betydande arkivet

vid ministerstatssekreterarens ämbete, som kompletterades av de centrala aktörernas A. Armfelts, E. Stjernvall-Walleens och F. O. af Brunérs samlingar. Av personporträtten märktes särskilt generalguvernören, greve Berg, av vilken författaren hade tecknat en positivare bild än tidigare. I sin recension framförde Cederberg vissa anmärkningar och reservationer, men det slutliga omdömet var positivt: "författaren har med hjälp av ett ytterst omfattande material kritiskt utrett flera problem och ytterligare belyst tidigare kända viktiga frågor". En viktig allmän översikt av en central period inom landets utveckling hade kommit till.

Diplomatiforskaren, filosofie doktor Carl-Fredrik Palmstierna presenterade avhandlingen för svenska historiker i *Historisk tidskrift* i en översikt av forskning utförd i Finland.⁵ Efter att först ha presenterat Carl-Michael Runeberg doktorsavhandling om Sveriges politik under Krimkriget konstaterade Palmstierna: "med större krav framträder Lolo Krusius-Ahrenbergs idéhistoriskt inriktade avhandling". Palmstierna framhåller att författaren i sitt arbete riktigt har betonat att 1863 års lantdag inte kunde vara en direkt fortsättning på år 1809. Han berömmar också sättet på vilket det som skedde i Finland sågs som en del av utvecklingen i Ryssland. Palmstierna lyfter fram greve Berg som blev impopulär på grund av sin universitetspolitik, men som också gjorde stora insatser till Finlands fördel. Det nationella partiet hade blivit starkare i Ryssland, vilket resulterade i februarimanifestet som var avsett som en kompromiss. Det oroliga läget i Polen bidrog till den lugna situationen och utvecklingen i Finland. Fram till år 1863 hade huvuddragen i en fullständig statsstruktur utvecklats i Finland, vilket kanske skulle ha varit omöjligt att uppnå i ett senare skede.

I sina följande publikationer fortsatte Lolo Krusius-Ahrenberg att fördjupa sig i statsförfattningens historia under 1860-talet. År 1943 gav hon i *Historiallinen arkisto* ut en omfattande artikel om planerna på en ombildning av Finlands senat och inlägg i frågan.⁶ Studien "Från grundlagskommitté till lantdagsordning"⁷ publicerades 1944. Sven Lindman, Åbo Akademis professor i statskunskap,

recenserade Lolo Krusius-Ahrenbergs båda artiklar och konstaterade att de utgör en fortsättning på hennes doktorsavhandling.⁸ Författaren får beröm för att vara en skicklig historiker, hennes omdömen är kloka "om ock stundvis kanske aningen förhastade och kategoriska". Recensenten fäste uppmärksamhet vid att Lolo Krusius-Ahrenberg helst använde primärkällor, trots att tidigare litteratur kanske hade varit lämpligare än dessa för den egentliga idéanalysen. Lindman avslutade sin recension med att konstatera att studien snarare föll inom ramen för statsförfattningshistoria än idéanalys.

Lolo Krusius-Ahrenberg konstaterade i sitt genmäle att hennes arbete om planerna på senatens ombildning i huvudsak var förvaltningshistoria, medan den andra artikeln var statsförfattningshistoria. Hon ansåg sig inte ha skrivit politisk historia och förhöll sig tvivlande till tanken att hon skulle ha fäst uppmärksamhet vid de politiska skeendenas gång. Hon tyckte inte sig ha förbisett idéanalys i en idéhistorisk bemärkelse. Hon hade medvetet inte gjort någon djupare jämförelse mellan Finlands och Sveriges grundlagar efter 1809, eftersom Ryssland gjorde allt för att bryta banden mellan dessa länder. Var det ens säkert att Lindman hade rätt i sitt påstående att Finlands planerade lantdagsordning hade Sveriges lantdagsordning från 1810 som sin förebild? Lolo Krusius-Ahrenberg försvarade också sin uppfattning att tiden karaktäriserades av optimism och framtidstro. Hon ansåg att Schopenhauers inflytande var mindre än vad Lindman hade hävdad.

I sitt svar på genmälet konstaterade Lindman att huvudfrågan i dispyten var den svenska inverkan på lantdagsordningen från 1869. Medan författaren hade konstaterat att man hade lånat endast vissa drag, påvisade Lindman att inflytandet var mycket större än så. Trots att man i Finland hade aktat sig för svenska förebilder, var det en brist att forskaren inte hade utfört det undersökningsarbete som skulle ha krävts. Lindman vidhöll Schopenhauers betydelse och konstaterade att Lolo Krusius-Ahrenberg genom sina kategoriska påståenden hade avslöjat sin tendens till generalisering.

Lolo Krusius-Ahrenberg stod inför nästa etapp på den akademiska karriären: att bli utnämnd till docent. I något sammanhang hade professor A. R. Cederberg motsatt sig planen, eftersom han ville att Katri Laine som hade disputerat 1935 skulle bli docent, och han ansåg att det inte vore passande att utnämna två kvinnliga docenter nästan samtidigt. Lolo Krusius-Ahrenberg vände sig därför till den svenskspråkiga professorn i historia Herman Gummerus och fick av honom stöd för sitt projekt.⁹ I början av år 1945 behandlade universitetets historisk-språkvetenskapliga avdelning docentutlåtandena som hade skrivits av A. R. Cederberg och Herman Gummerus. I februari när Lolo Krusius-Ahrenbergs undervisningsprov hade godkänts blev hon docent i Finlands och Skandinaviens historia.¹⁰ Katri Laine fortsatte som historieforskare, men hon blev aldrig utnämnd till docent.

I artikeln "Suomi ja Venäjä sata vuotta sitten" (Finland och Ryssland för hundra år sedan) som publicerades 1945, övergick Lolo Krusius-Ahrenberg till att forska i relationerna mellan Finland och Ryssland och de rådande idéströmningarna på 1840-talet. I en fotnot anmärkte författaren att hon ämnade återkomma till de behandlade frågorna i "en mer omfattande studie om Finland och den ryska imperialism".¹¹ Och Lolo Krusius-Ahrenberg kom tillbaka till relationerna mellan Finland och Ryssland i en artikel som hon publicerade 1959 i *Historische Zeitschrift*.¹² Hennes material bestod av egen tidigare forskning och andra forskares publikationer. Hon följde finländarnas isoleringssträvanden och den ryska imperialismen ända till början av 1700-talet, och refererade också till de allra senaste politiska händelserna.

Personhistoria över C. F. Ehrensvärd

I slutet av 1940-talet riktade Lolo Krusius-Ahrenberg sitt intresse på Sverige under det sena 1700-talet och 1800-talets ideologiska atmosfär. Hennes nya bok,

monografien *Tyrannmördaren C.F. Ehrensvärd* publicerades 1947 både i Finland och Sverige.¹³ Boken handlar om C.F. Ehrensvärd (senare enligt moderns släktnamn Gyllembourg, 1767-1815), som hade varit delaktig i mordet på Gustaf III och först dömdes till döden men senare benådades. Ehrensvärd dömdes dock att förlora sin ära, adelstitel och egendom, och dödsdomen ändrades till "evig landsflykt". Efter sin förvisning levde Ehrensvärd ett kringflackande liv i Europa och vistades bland annat i Hamburg, tills han år 1798 slutligen slog sig ner i Danmark där han i huvudsak verkade som jordbrukare på olika gårdar. Det mest uppseendeväckande var att Ehrensvärd gifte sig med sin goda vän P. A. Heibergs hustru författarinnan Thomasine Kristine Heiberg (f. Buntzen) medan P. A. Heiberg var landsförvisad från Danmark.

Boken uppmärksammar också Ehrensvärds insatser för att rationalisera jordbruket och hans utveckling av statistikföring för detta arbete. C. F. Ehrensvärd rönt stor uppskattning för sina meriter inom detta område. Mot slutet av sitt liv deltog Ehrensvärd i det politiska arbetet som syftade till att först skapa en trippelmonarki av de skandinaviska staterna och därefter att förena Sverige och Norge efter händelserna 1809. Före sin död fick Ehrensvärd danskt medborgarskap men hans önskan att besöka Sverige uppfylldes aldrig.

Lolo Krusius-Ahrenbergs bok baserade sig även denna gång på ett omfattande primärmaterial. Hon använde bland annat på ett mångsidigt sätt material som gällde mordet på kung Gustaf III. Boken avvek till sitt framställningssätt från en sedvanlig studie i och med att citerade forskare och andra personer nämndes i själva texten och inte i källhänvisningar. Boken innehöll också rikligt med citat ut samtida källor.

Verket blev en kritikerframgång såväl i Finland som i Sverige, där det recenserades av tidens ledande kritiker. Hans Hirn skrev om boken i *Hufvudstadsbladet* den 18 november 1947. Han ansåg att helheten var lyckad, men fann några avsnitt som

kunde ha kompletterats. Hirn skrev:

Dr Krusius-Ahrenberg låter sin redogörelse för Ehrensvärds liv åtföljas av en bred, om stor lärdom och beläsenhet vittnande skildring av händelser, förhållanden och meningsbrytningar under det slutande 1700-talet och det begynnande 1800-talet."

Han ansåg att framställningen var intressant, värdefull och i stort sett korrekt. "Att alla spörsmål inte blir besvarade är blott ett tecken på den försiktiga återhållsamhet, som följer med en vetenskaplig inställning." Hirn hade mera att opponera sig mot i bokens tekniska utförande. Boken hade vunnit på att beskäras, ibland föreföll de presenterade händelserna väl långsökta i förhållande till bokens huvudperson. Meningarna var långa och tunga, och ytterligare en svaghet var klockarkärleken till bildspråk och liknelser. Börje Colliander kom i sin recension i *Finsk Tidskrift* fram till liknande slutsatser som Hirn.¹⁴ Författarinnan klarlägger enligt Colliander ideologiska sammanhang "med lärdom och insikt. - En intressant, om också icke lättläst bok."

K.E. Lönnqvist skrev om verket i *Sydsvenska Dagbladet* den 12 december 1947:

Som fisken i vattnet rör sig Lolo Krusius-Ahrenberg bland 1700-talets alla idéströmningar i sitt stora verk om Carl Fredrik Ehrensvärd. Där mötas naturrättsliga spekulationer, filosofiska och kvasifilosofiska system, upplysningsidealism, ordensmystik, vänskapskult och jämlikhetssträvanden i en blandning, som kunde synas ganska motstridig och för läsaren påkostande, om det icke vore så att författarens förtrogenhet med alla dessa bifloder och bakvatten är god och förmågan att översiktligt belysa dem betydande. Man lever och andas formligen 1700-talet i detta verk.

Han avslutar sin recension:

Det behövs kanske icke längre någon Ehrenrettung, men den samlade översikten av Ehrensvärds liv och gärning gör ett starkt intryck. Krusius-Ahrenbergs bok är en tidsspegel med alla sina citat ur samtida brev, dikter och skrifter, men mannen, som skildras, är icke endast en reflex av tiden utan en helgjuten personlighet.

I *Svenska Dagbladet* (16.12.1947) recenserades boken av tidens ledande kritiker Fredrik Böök. Han betonade i sin långa artikel C. F. Gyllembourg-Ehrensvärds betydelse som mentor för dennes styvson, den begåvade poeten Johan Ludvig Heiberg, som fortfarande hade en central ställning inom Danmarks kulturhistoria. Böök skrev om Ehrensvärds ärlighet och politiska idealism, och lyfte fram hur dennes ungdomsideal, överstelöjtnant C. P. Lilliehorn som var en av de centrala planerarna av kungamordet, angav sin ungdomsvän. Ursprungligen hade Ehrensvärd behövts som kontaktlänk i artilleriet där han var löjtnant. Recensenten betonade att Gyllembourg-Ehrensvärd hade en egenskap som kan beskrivas med det franska ordet *candeur*, "avsaknad av elak självcentrering och bitter hårdhet". Böök uppmärksammade vidare Lolo Krusius-Ahrenbergs observationer beträffande Gyllembourg-Ehrensvärds verksamhet inom jordbruket och dess utvecklande. Lolo Krusius-Ahrenberg hade också skrivit en separat studie om detta ämne.

Böök reflekterade också över hur Gyllembourg-Ehrensvärd under hela sitt liv var tvungen att "med fredliga dåd gottgöra sin ungdoms övermod". Det andra beslutet som påverkade hans liv var äktenskapet med Thomasine. Det resulterade i en isolering från de danska kretsarna där han hade blivit hemmastadd. Böök ger en lång förklaring av ett brev som Johan Ludvig Heiberg skrev till sin styvfar under ett besök i Stockholm. Ehrensvärds politiska inställning illustreras av det dokument som han skrev för Eidsvold-männen som beredde Norges nya grundlag och som Lolo Krusius-Ahrenberg betraktade som hans politiska testamente. Enligt Böök visar dokumentets ordval att tyrannmördaren hade djupare insikt om Gustaf III:s

historiska roll, "av den ondska och grova självhävdelse, illvilja och hätskhet, som gärna påkläder sig ideologisk dräkt, finns det hos honom [Gyllembourg-Ehrensverd] inga betydande spår".

I *Dagens Nyheter* skrev Nils Forssell den 1 mars 1947 en lång, förklarande recension av boken som han avslutade med att konstatera att 1809 års svenska revolution blev en besvikelse för Ehrensverd. Leif Beckman fäste i *Aftonbladet* uppmärksamhet vid att "Lolo Krusius-Ahrenberg är ett namn som nämnes med aktning inom lärda kretsar i Norden." Georg Landberg skrev en positiv recension av boken i *Uppsala Nya Tidning* och Sven-Ulric Palme jämförde i *Stockholms-Tidningen* verket med Bruno Lesch som i sin forskning hade behandlat Anjala-männens förhistoria. Palmes sammanfattande omdöme var: "En fängslande bok av en författarinna som med stor förmåga att formulera sina idéhistoriska slutsatser i paradoxens form och med en grundlig kännedom om det gustavianska tidsskedets människor och problem." 15

Wilhelm Odberg skrev en entusiastisk recension av boken i *Personhistorisk tidskrift*. 16 Den enda aningen kritiska rösten var Sven Grauers som skrev om verket i *Historisk tidskrift*. 17 Han ifrågasatte om Ehrensverd var värd en så omfattande publicitet och framförde tanken att Ehrensverd inte hade så nära kopplingar till idéerna som föregick Franska revolutionen som Lolo Krusius-Ahrenberg hade framfört. För att visa på den i boken beskrivna mannens situation och tragiska liv citerade Grauers Ehrensverds farbror, amiralen och konstfilosofen Carl August Ehrensverd som efter ett möte med sin släkting i Danmark konstaterade: "Den stora dären kan ej hjälpa sig själv, jag gav honom åter något hjälp, men det går aldrig lyckligt för en vitter utan arv. Den som tillvant sig förtjusas av det vackra, lever illa bland det fula". "Omdömet är givetvis fränt och cyniskt men rymmer en bottensats av sanning", konstaterade Grauers. Lolo Krusius-Ahrenberg skrev om C. F. Ehrensverd också i Sveriges nationalbiografi *Svenskt Biografiskt Lexikon*. I samma verk skrev hon också om juristen och

tjänstemannen Jacob von Engeström som också dömdes för att ha känt till planerna på att mörda Gustaf III. Efter att han benådats blev domen förlust av tjänsten och tre års fängelse.

Finlands riksdagshistoria

Lolo Krusius-Ahrenbergs mest långvariga arbete som historieforskare var att delta i författandet av Finlands riksdagshistoria. Hon var medlem i historiekommittén från år 1954 och hon skrev delen om åren 1856-69 som utkom 1981. Ursprungligen var det inte meningen att Lolo Krusius-Ahrenberg skulle bli medlem i kommittén, men riksdagsledamot Tyyne Leivo-Larsson gav henne sitt stöd och fick också andra kvinnliga riksdagsledamöter att göra det. Det var överraskande att Tyyne Leivo-Larsson tog sig an frågan, eftersom hon och Lolo Krusius-Ahrenberg befann sig på motsatta sidor av det politiska spektrumet. I en intervju nämnde Lolo Krusius-Ahrenberg att denna valsituation var den enda gången hon kände sig diskriminerad på grund av sitt kön.

Lolo Krusius-Ahrenbergs avsnitt fick ett mycket positivt mottagande när volymen publicerades. Eino Jutikkala skrev entusiastiskt i *Historiallinen Aikakauskirja*:

Finlands riksdagshistoria omfattande elva volymer, av vilka den först publicerade femte volymen utkom år 1958 och av vilka vi hittills har fått tio volymer, har äntligen kommit fram till den andra volymen som behandlar vår egen lantdags tidiga skeden. Den blev veterligen försenad på grund av avsnittet författat av professor Krusius-Ahrenberg. Det baserar sig på en grundlig användning av primärkällor, och eftersom det enligt förordet var färdigt redan 1977, tycks det ha gått mycket tid till dess översättning och granskning av översättningen. Men slutresultatet är en så betydande studie att det är värd den långa väntan.¹⁸

Recensenten fäste uppmärksamhet vid att författaren inte hade nöjt sig med enbart riksdagens protokoll och dokument, kommittébetänkanden och tidningsartiklar, utan hade också använt brevsamlingar. Sådana var exempelvis J. A. von Essens brev till sin maka. Korrespondensen avslöjar de privata förhandlingar som inte framgår ur ständernas protokoll, från vilka behandlingen av känsliga frågor hade raderats. Privat korrespondens visade också vilken stor betydelse Sveriges grundlagar från 1809-10 hade för den finska utvecklingen: "- - från Sverige smugglades till Finland inte bara förbjuden litteratur, utan också förbjudna lagar." 19

Man kan alltså säga att i frågan om de svenska modellernas inverkan hade Lolo Krusius-Ahrenberg närmat sig den ståndpunkt som hennes tidigare trätobroder Sven Lindman hade framfört på 1940-talet. Jutikkala fortsatte sin recension med att påpeka att boken koncentrerar sig på att presentera de två lantdagarna på 1860-talet och lantdagsordningen från år 1869. Dessas historiska vikt försvarar dock det omfattande utrymme som de ges i avsnittet.

Bokens text var ursprungligen skriven på svenska och hade översatts till finska av Terttu Aakenus och Eva Lampén - vilkas namn inte nämns i verket.²⁰ Hänvisningarna till lantdagarnas protokoll och dokument refererade till de svenskspråkiga dokumenten. Jutikkala berömde översättningen och undrade varför översättarnas namn inte uppgavs.

Alexander II efterträdde Nikolaj I, men kejsarens överhöghet stod orubbligt kvar. De nya generalguvernörerna Rokossovskij och Adlerberg beaktade dock landets behov bättre än de tidigare generalguvernörerna, och visade sig vara mer reformvänliga än vissa finnar. Slutresultatet av den långa processen var att grundlagarna från den gustavianska tiden fastställdes i samband med lantdagsordningen till att gälla kejsaren och storfurstendömet Finland. I paragraferna kvarstod en bestämmelse som kunde tolkas som motionsrätt för

ständerna. Kommittén för Finlandsfrågor i S:t Petersburg kom dock på att hänvisa till förenings och där denna rätt framtogs ständerna. På så sätt behövde saken inte behandlas vid följande lantdag.

Utvecklingen i Finland påverkades av att läget och stämningar ständigt växlade i Ryssland. Därför betonade man vid fastställandet av den nya lantdagsordningen framför allt att det handlade om att modernisera urgamla svenska bestämmelser och att Finlands ortodoxa fick rösträtt och valbarhet. Den viktigaste förändringen i kejsarens förslag till lantdagen, som ständerna förväntades godkänna, var förordningen att i det tillagda beslutandet skulle beslut om beskattning fattas med två tredjedels majoritet, inte med enkel majoritet som var det ursprungliga förslaget.

Lolo Krusius-Ahrenberg avslutade sitt avsnitt om riksdagens historia med att betona den genomförda reformens betydelse framför allt i att den hade befäst ständernas rätt att samlas regelbundet. Finlands konstitutionella utveckling hade tagit ett stort steg framåt. Lolo Krusius-Ahrenbergs bidrag till riksdagens historiekommitté begränsade sig inte bara till den period som hon själv skrev om. Hon deltog också i författande av de avsnitt som bedömde riksdagsarbetets betydelse som helhet. Hennes bakgrund som historieforskare och statsvetare gav henne goda förutsättningar för detta arbete.²¹

Lolo Krusius-Ahrenbergs omfattande statsvetenskapliga produktion tillkom under hennes tid som professor vid Svenska Handelshögskolan. Hon skrev flera artiklar som behandlade bland annat demokratin i Amerika samt artiklar på olika språk som belyste Finlands aktuella politiska läge och partier. Anmärkningsvärt är att hon var den första i Finland som behandlade intresseorganisationernas betydelse för lantdagen samt sambanden mellan fackföreningarna, staten och arbetsmarknaden. Hon skrev om ekonomipolitisk makt och arbetsmarknadsorganisationer också i en internationell sampublication.²²

Medlem i forskarsamfundet

Under kriget var Lolo Krusius-Ahrenberg lotta. Efter kriget gjorde hon år 1949 en forskningsresa till England, Frankrike och Portugal, och var 1950 stipendiat i USA i tre månader. Hon var i flera år Finlands redaktör för den nordiska sampublikationen *Excerpta historica Nordica*. Hon höll föredrag om historiska ämnen vid olika historiska föreningar i Sverige under åren 1944-60 samt gav gästföreläsningar i statsvetenskap och ekonomisk historia i Norden och Tyskland.

Lolo Krusius-Ahrenberg var forskarmedlem i Finska Historiska Samfundet från år 1949, dess vice ordförande 1955-56 och första kvinnliga ordförande i samfundets historia åren 1956-57. Hon var Statsvetenskapliga föreningens styrelseledamot från år 1948, föreningens vice ordförande åren 1951-52 och ordförande 1952-54. Hon kallades till hedersmedlem i föreningen vid dess 50-årsjubileum. Från år 1960 var hon medlem i Finska Vetenskaps societeten och från 1950 var hon forskarmedlem i Kungliga Samfundet för utgivande av handskrifter. Lolo Krusius-Ahrenberg var sakkunnig vid tillsättandet av professuren i politisk historia vid Helsingfors universitet 1951, av professuren i statslära vid Svenska Medborgarhögskolan samma år samt av en personlig professur i statslära vid Handelshögskolan år 1965.

I likhet med Alma Söderhjelm var Lolo Krusius-Ahrenberg inte någon kvinnosakskvinna. Hon deltog i verksamheten inom Akademiskt bildade kvinnors förbund och var dess vice ordförande åren 1948-56, men ansåg massorganisationer för kvinnor vara onödiga. En av hennes studerande talade om hennes "laserskarpa intellekt". En annan kom ihåg en situation där Lolo Krusius-Ahrenberg hade inbjudits till ett sällskap där det enligt reglerna var tillåtet endast för män att stiga in genom dörren. Herrarna lyfte in Lolo i rummet genom fönstret.²³

Inom finländsk historieskrivning har Lolo Krusius-Ahrenberg sammankopplats med Bruno Lesch. Hennes ämnesval stod nära Leschs, trots att hon inte direkt kan betraktas som hans elev. Hon var varken finsk eller finlandssvensk, istället gav hennes tyska bakgrund en utomstående synvinkel. Hennes tyskspråkiga doktorsavhandling fick på 1930-talet inte den uppmärksamhet som den skulle ha förtjänat. Man kan säga att hon i sina frågeställningar beträffande statsförfattningen förutsåg den inriktning som kom att fortsättas först av Keijo Korhonen och Osmo Jussila. Även Jussila betonade att konstitutionalismen inte uppstod över en natt i Finland vid Borgå lantdag 1809, utan var resultatet av en lång, stegvis och pragmatisk utveckling. Som doktrin fick den sitt egentliga genombrott först under loppet av 1800-talet.²⁴

Bland kvinnliga forskare var Lolo Krusius-Ahrenberg ensam med sina ämnesval. Vid den tiden var det mycket få kvinnor som skrev om de frågor som hon forskade i. Den danska professorn Astrid Friis hade i sin doktorsavhandling undersökt handeln i England på 1600-talet, hon var internationellt aktiv och skrev om utvecklingen av priser och löner i Danmark i ett långsiktigt perspektiv under åren 1660-1800.²⁵ Även i England fanns kvinnor som skrev bland annat om medeltidens historia.²⁶

En festskrift gavs ut för Lolo Krusius-Ahrenberg 1989 när hon fyllde 80 år. Boken *Studier i politik, historia och ekonomi* utkom i Svenska Handelshögskolans publikationsserie *Ekonomi och samhälle*. Skribenterna bestod av hennes tidigare studerande och några kolleger.

Lolo Krusius-Ahrenberg var en mångsidig forskare och en utmärkt lärare vars undervisningsarbete enligt en tidigare studerande delvis hindrade hennes forskningsarbete - en sak som hon uttryckte sin oro för i den intervju som refererades i början. Hon led hela sitt liv av svag syn och var tvungen att ge upp forskningen efter att hon avslutat riksdagens historia, trots att hon i övrigt var

mycket vital ända till slutet av sitt liv.

En tidigare kollega, professor Marie-Louise von Bergmann-Winberg, betonar Lolo Krusius-Ahrenbergs betydelse som internationaliserare av sin disciplin tack vare sina nära förbindelser till Tyskland och de kontakter som hon knöt efter kriget i USA.²⁷ Detta gav henne möjlighet att bekanta sig med nya politologiska strömningar och utveckla statsvetenskapen också i Finland. Kollegan beskriver Lolo Krusius-Ahrenberg som en exceptionellt mångsidig, kunskapsrik och inspirerande människa. I sin doktorsavhandling betraktade hon Finland ur ett allmäneuropeiskt perspektiv, i den senare politologiska forskningen vidgades hennes synvinkel ytterligare och blev till och med global.

Opublicerat originalmaterial

Helsingfors universitets arkiv

Historisk-språkvetenskapliga avdelningens protokoll 13.1.1945 och 3.2.1945

Publicerat originalmaterial

Hufvudstadsbladet 21.5.1981

Nya Pressen 28.1.1948

Personhistorisk tidskrift 45 (1947)

Vår tid 16.7.1948

Cederberg, A. R., "Valtiollisen ja yhteiskunnallisen heräämisen vuosilta Suomessa 1856-1863". *Historiallinen Aikakauskirja* 32 (1934).

Colliander, Börje, (Recension av Ehrensverd-boken). *Finsk Tidskrift* 142 (1947).

Jutikkala, Eino, "Suomen omien valtiopäivien alkuvaihe". *Historiallinen Aikakauskirja* 80 (1982).

Krusius-Ahrenberg, Lolo, *Der Durchbruch des Nationalismus und Liberalismus im politischen Leben Finnlands 1856-1863*. Suomen tiedeseura, Helsinki 1934.

Krusius-Ahrenberg, Lolo, "Planerna på en ombildning av Finlands senat och 1860-talets inlägg i frågan". *Historiallinen Arkisto* 49 (1943).

Krusius-Ahrenberg, Lolo, Från grundlagskommitté till lantdagsordning. *Historiska och litteraturhistoriska studier* 20 (1944).

Krusius-Ahrenberg, Lolo, *Suomi ja Venäjä sata vuotta sitten*. *Historiallinen Aikakauskirja* 49, (1945).

Krusius-Ahrenberg, Lolo, *Tyrannmördaren C. F. Ehrensverd. Samhällssyn och politiskt testamente*. Söderström & C:o 1947.

Krusius-Ahrenberg, Lolo, "The Political Power of Economic and Labor Market Organizations: A Dilemma of Finnish Democracy". *Interest Groups on Four Continents*. Henry W. Ehrmann (red). University of Pittsburgh Press 1958.

Krusius-Ahrenberg, Lolo, "*Finnischer Separatismus und russischer Imperialismus im vorigen Jahrhundert*". *Historische Zeitschrift* 187 (1959).

Lindman, Sven, "Litteraturgranskningar". *Statsvetenskaplig tidskrift* 48 (1945).

Palmstierna, C. F., "Svensk och finländsk 1800-talshistoria". *Historisk tidskrift* 57 (1936).

Intervjuer

Guy Ahonen, 2004

Marie-Louise von Bergmann-Winberg, 2004

Lolo Krusius-Ahrenbergs intervju 6.2.1992 och video i serien *Naisia tutkijoina*.

Osmo Jussila, 2004

Martti Noponen, 14.5.2003

Pertti Pesonen, 2003

Litteratur

Berg, Maxine, "The first women economic historians". *Economic History Review* 45 (1992).

von Bergmann-Winberg, Marie-Louise, "Minnesförteckning för Lolo Krusius-Ahrenberg 21.6 1909-13.7 2003". *Politiikka* 46, (2004).

Odén, Birgitta, Astrid Friis, "Danmarks första kvinnliga professor". *Clios døtre gennem hundrede år. I anledning af historikeren Anna Hudes disputats 1893*. Marianne Alenius, Nanna Damsholt & Bente Rosenbeck (red). Museum Tusulanums Forlag 1994.

Noter

¹ Intervju med Lolo Krusius-Ahrenberg 6.2.1992 och video i serien *Naisia tutkijoina*.

² "Frankfurterskolan i hennes bakgrund", *Hufvudstadsbladet* 21.5.1981.

³ Krusius-Ahrenberg, 1934.

⁴ Cederberg 1934, s. 208-212.

⁵ Palmstierna 1936, s. 441-450. Citat s. 446.

⁶ Krusius-Ahrenberg 1943, s. 142-242.

⁷ Krusius-Ahrenberg 1944, s. 219-433.

⁸ Lindman 1945, s. 276-280. Lolo Krusius-Ahrenbergs genmäle, s. 517-520. Sven Lindmans svar, s. 520-523.

⁹ Lolo Krusius-Ahrenbergs intervju 1992.

¹⁰ Historisk-språkvetenskapliga avdelningens protokoll 13.1.1945 och 3.2.1945. Helsingfors universitets arkiv.

¹¹ Krusius-Ahrenberg 1945, s. 241-255. Anmärkningen om återkomsten s. 241.

¹² Krusius-Ahrenberg 1959, s. 249-288.

¹³ Krusius-Ahrenberg 1947. Det svenska förlaget var Gebers.

¹⁴ *Finsk tidskrift* 142 (1947), s. 247-249.

¹⁵ Recensionerna citerades i *Nya Pressen* 28.1.1948.

¹⁶ *Personhistorisk tidskrift* 45 (1947), s. 94-97.

¹⁷ *Historisk tidskrift* 68 (194), s. 183-187. Citat s. 183.

¹⁸ Jutikkala 1982, s. 86-89. Citat s. 86.

¹⁹ Citat s. 87.

²⁰ Intervju med prof. Martti Noponen 14.5.2003.

²¹ Intervju med prof. Pertti Pesonen 2003.

²² Krusius-Ahrenberg 1958.

²³ Prof. Marie-Louise von Bergmann-Winberg 28.10 2003 och prof. Guy Ahonen 12.1 2004.

²⁴ Intervju med prof. Osmo Jussila 13.1.2004.

²⁵ Odén 1994.

²⁶ Berg 1992, s. 308-329.

²⁷ von Bergmann-Winberg 2004, s. 41-43.